

הַמִּתְמִיד

מאת חיים נחמן ביאליק

עוד יש ערים נכחדות בתפוצות הגולה

בְּהוֹן יַעֲשֶׂן בְּמִסְתָּר גִּרְנוֹ הַיָּשׁוּן;

עוד הותיר אֲלֵהֵינוּ לְפִלִיטָה גְדוֹלָה

גִּחְלַת לוחֶשֶׁת בְּעֶרְמַת הַדָּשָׁן.

וּכְאוּדִים מְצֻלִים זְעִיר שָׁם תִּעֲשֶׂנָה

נְפִשׁוֹת אֲמֵלוֹת וּנְשָׁמוֹת עֲלוּבוֹת,

הַחַיּוֹת בְּלִי יוֹמָן וּבְלִי עֵת תִּזְקַנָּה

בְּחֶצִיר הָעוֹלָה בְּאַרְצָן תִּלְאוּבוֹת.

וּבִצְאָתְךָ יַחֲדִי לְעֵתוֹת בְּלִילָה

בְּאַחַת מֵאַלֶּה הָעָרִים הַבְּרוּכוֹת,

בְּשַׁעַת שְׁנוּצָצִים כּוֹכְבִים מְלֻמְעָלָה,

הַדְּשָׁאִים מִתְלַחֲשִׁים וּמְסַפְרוֹת הַרוּחוֹת,

וְשָׁמְעוּ אֲזַנֶיךָ מִרְחוֹק קוֹל הוֹמָה,

וְרֵאוּ עֵינֶיךָ מִרְחוֹק אֹר נוֹצָץ

בַּחֲלוֹן, וּבְעֵדוֹ דְמוּת אָדָם הַדוֹמָה

לְצִלּוֹ שֶׁל-מֵת מִתְנוּעֵעַ, מִתְרוֹצֵץ,

מִתְרוֹצֵץ, מִתְנוּדָד, נִהְמִית הַגִּיּוֹן נְכָאִים

תִּנְשָׂא עַל-נִבְכֵי הַשְּׁקֵט עֲדֶיךָ –

אֲזִי מִתְמִיד בְּאַחַד מִבְּתֵי הַכְּלָאִים

מֵאַחַר בְּנֶשֶׁף – תִּרְאִינָה עֵינֶיךָ.

בְּבֵית הַהוּא, בֵּין הַכְּתָלִים הָאֵלֶּה

לֹא יוֹם – כִּי שֵׁשׁ שָׁנִים עַל-נִפְשׁוֹ עָבְרוּ:

פֹּה בְּכֶרֶה יִלְדוּתוֹ, בְּחֶרוּתוֹ גְּמֻלָּה,

וּפֹה כָּבוּ עֵינָיו וּפְנֵיו חֲנָרוּ.

לֹא יוֹם – כִּי שֵׁשׁ שָׁנִים, מֵאֲזִי הִסְכַּח פְּנֵיו

אל-עבר הקיר במקצע האפל,
גם-קֶרֶן אור אחת לא-ראה מלפניו,
מלבד קורי שממית נטיח קיר תפל,
רעבון, לא-שנה, מק-בשר, רזון פנים –
מה המה פי ישים אליהם לקבו?
הטרם הוא ידע איך למדו מלפנים?
הטרם הוא ידע פי סוף כבודו לבא?

שש שנים תמימות, שנות נער ובחורים,
כצל, כלי חיים לנצח אבדו,
וכאלו לא-נגעו עד בית האסורים,
וכאלו על-פנת הנער לא-עדו.
כמו פס כל-היקום מן-הארץ הנעימה
ותמח הארץ מעבר לקיץ,
וכאלו לא-תלבש מימים ימימה
תכריכי החרף ובגדי הקיץ;
כמו כבתה השמש מעבר לחלון
וכאלו לא-חתר הביתה אור זינה
בתפשו לרדת בין בדי האלון,
העומד עירי על חלון הישיבה;
וכאלו לא-היה יום בהיר, ליל סהר,
ואביב לא-קסם עדנים ונעימות;
וכמו טרם ינהה לבחור הנער –
כצל, כלי חיים, שש שנים תמימות!

רב ימים כאלה גם-אגם נרפש עומד
כבית הישיבה בתדשות יפקדו,
פי גם לבניה לב חי, יצא חמד,
גם הם שתי רגלים בשנה ירקדו.

וּבְכֵן – גַּם-כְּתִלֶיהָ הִרְוַחְתָּ זַעֲזְעוּ:
סִפְסָלִים נוֹסְפִים, סִפְסָלִים נִגְרָעִים,
בְּחוּרִים יָבֵאוּ, בְּחוּרִים יֵצְאוּ.
יֵשׁ יוֹרְדִים אֶל-בֵּיתָם לְיָמִים נוֹרְאִים,
וַיֵּשׁ שׁוֹפְפוּצוֹ לְכַפְרִים הַקְרוּבִים,
וּרְחוּקִים מֵעֵין הַמְשַׁגֵּיחַ הַנּוֹרָא
יַעֲלוּ בְּכָבוֹד בְּבֵית אַנְשֵׁים טוֹבִים
מִרְחֵמֵי רַבָּנוּ, מוֹקִירֵי בְּנֵי-תוֹרָה.
אֶף-יֵשׁ אֲשֶׁר גָּרְשׁוּ וַיֵּצְאוּ נִדְחִפִים,
וְשָׁב אִישׁ בֵּית אָבִיו בְּדַרְכֵים אַבְלוֹת:
הָאֶחָד – עַל שַׁחֲקוֹ בְּלִילוֹת בְּקִלְפִים,
הַשֵּׁנִי – עַל-סִפְרוֹ עִם בְּתוּלוֹת בְּלִילוֹת,
הַשְּׁלִישִׁי – כִּי-מֵצְאוֹ הַשְּׁמֶשׁ מְקַטֵּר
מְקַטְרָתוֹ בְּשִׁבְתָּ בְּמִקְוֹם יְדוּעַ,
הַרְבִּיעִי – עִם “מִוְרָה נְבוֹכִים” הַסֵּתֶתֶר
בְּעִלְיָה, הַחֲמִישִׁי – לֹא-נֹדַע מִדוּעַ.
אֶף-יֵשׁ אֲשֶׁר נִבְחַר לְחֶתֶן, וּבְתוּלָה
בַּת-כָּפָר עֵבֶה, שְׁמִנָּה בְּחִלְקוֹ נִפְלָה,
וַיֵּשׁ מִן-הַפְּרוּשִׁים שְׁנִתְּנָה לוֹ גְּאֻלָּה
וַיְהִי לְרַב גְּדוֹל בְּעִיר מְהֻלָּלָה –
אֵךְ אֶחָד הָעוֹמֵד כְּמִסְמֵר תְּקוּעַ,
הַמְעַשִׂים, הַשְּׁנַיִם מֵאַחֲרָיו יִסְעוּ;
וּלְפָנָיו? לְפָנָיו קִיר בְּרִזָּל נְטוּעַ
וּפְנֵה עֲמוּמָה וּגְוִילִים יִרְאוּ.

מֵאֵז קָנָה מְקוֹמוֹ בְּפָנֶיהָ לֹא רָאָה
כָּל-בְּחוּר וּפְרוּשׁ בָּבֵאוּ וּבְצִאָתוֹ;
וְאֶף גַּם-הַשְּׁמֶשׁ לֹא-כִוֵּן הַשְּׁעָה
מִתִּי הוּא בָּא, מִתִּי יָשׁוּב אֶל-בֵּיתוֹ.

הַשְׁחַר הַלְבָנָה אוֹ הַשְׁכַּת הַלֵּילָה,
רַק הַמָּה לְבָדָם מוֹעֲדָיו יָדְעוּ,
כִּי גַם-אוֹר הַחֲמָה הַבְּרָה מְלַמְעָלָה
לֹא-יָדַע דְּרָכָיו וְלֹא שָׁזָפָהוּ.
בַּשְׁחַר, בַּשְׁחַר בְּטָרָם יִכִּירוּ
“בֵּין תִּכְלַת לְלֶכֶן, בֵּין זָאב וּבֵין פֶּלֶבֶי”;
עַת מִן-הָאֶפְלָה הַחֲרִישִׁית יִזְהִירוּ
כָּל-כּוֹכְבֵי הַבֶּקֶר, צָבָא רַבְבוֹת אֶלְפִי;
עַת גְּרִי הָעִיר אַחֲרִית שְׁנַתָּם יְנוּמוּ,
לֹא-יִרְגִּיזוּ אֶת-רַבְצָם גַּם-קוֹל שְׂכוֹי קִרְא,
וּבְטָרָם מְקַדְמֵי אֲשִׁמוּרוֹת יִקוּמוּ
הַתְּגִיבֵר כְּאֲרִי לְעִבוּדַת הַבוֹרָא;
עַת כָּל-הַיְקוּם יִחֲרִישׁ דּוּמָם וַיִּחִיל
עַד-יָקוּם יִנְעַר לְחַיִּים חֲדָשִׁים,
כְּמוֹ יִחַלֵּם חֲלוּמוֹ הָאֲחֵרוֹן, כְּמוֹ יִכִּיל
בְּסִתֵּר כְּנִפְיוֹ תַעֲלוּמוֹת וּלְחֻשִׁים,
וּמִלֵּיט אֶת-פְּנָיו בְּדַמְמָה נְאֻדָּרָה,
וְרָגַשׁ מִסְתַּתֵּר בֵּין שׁוּלַי שׁוּמְלָתוֹ –
אִז יַעוֹר הַנְּעַר מִשְׁנָתוֹ הַקְּצָרָה,
יִתְלַבֵּשׁ בְּחֻשְׁכָּה וְרִץ אֶל-פְּנָתוֹ,
וְצַעֲדָה נְחֻפְזָת מִמִּשְׁעוֹל הַגְּנָה,
כִּה יֵלֶךְ הַהֶלֶךְ עַד בֵּית הַיְשִׁיבָה,
רַק-אֲזַנֵּי הַרוּחוֹת הַשְּׁטוֹת תִּשְׁמַעְנָה
וְעֵין הַכּוֹכְבִים צוֹפֶיָה הַנְּתִיבָה.
אִז יֵשׁ אֲשֶׁר-יִרְקַד כְּשִׁטָּן לְקִרְאָתוֹ
הַרוּחַ הַפּוֹחֵז מִשְׁפַּעַת הַתִּכְלָת,
וְשֵׁת לוֹ בְּחֻלְקוֹת וְסִלְסֵל פִּאֲתוֹ,
יִפְתָּנוּ בְּסִתֵּר, יִפְיִחַ הוֹלְלוֹת.

ושמורות שתי עיני הנער תדבקנה,
כמו רחמים תשאלנה: "חננו, אחינו!
עיניך השחרות – תחתינו תמקנה
עיפות אנחנו פי-עמך גלאינו.
יום תמים, יום קיץ הוגעת אותנו
ואשמורה בלילה – גענו, אחינו!
שוב לשכב ותנוח ונחנו גם-אנו,
עוד טרם ישנת די החלף כחנו" –
אך פתאם יעביר הנער את-ידיו
הרזות על-שמורות שתי עיניו הדבקות
במגרש הרהורים – ובת קול צעדי
התכופים תשמענה הרחובות הריקות.

אז ירד הרוח אל ירק הגנה,
הוא לחש, הוא מפתה בקול דממה דקה:
"ראה, עלם חמודות, מה ערשי רעננה,
התענג בטרכם ראתך נמקה".
"גם נחנו ישנים" ידובבו בחלומם
עשבים ודשאים מארבע הרוחות,
וגם הפוכבים ירמזון ממרום:
"ישנים אנחנו ועינינו פקוחות".
ורחות חציר גנות ערכים יבאו
מאליהם בנחיריו, ישקוהו שפרון,
ונפל גל רוח מאליו אל-פיהו –
ורנחה גדולה בתוה, בגרון.
אז ירחיב הנער את-פיהו ושאר,
והרחיב את-מפתח בתנתו הפתוחה.
וכאיש שהסיע אבנים ויער
בקשוו יתחננו כל-קרביו מנוחה.

וְשָׁלַח לְרוּחַ אֶת-יָדָיו בְּלִי-כֹחַ
בְּמִבְקָשׁ: "קָחֵנִי, הָרוּחַ, שְׂאֵנִי!
נְעוּפָה מְזֵה וּמְצָאֵנוּ מְנוּחַ,
פֹּה צָר לִי הַמְקוֹם, פֹּה עֵינֵי הַיַּנִּי!"
אֵךְ חֲבֹטָה גְּדוֹלָה בְּמִשְׁוֹכַת הַגְּנָה
מִזְפִּירָה לַנֶּעֶר כִּי-סָר מִן הַנְּתִיבָה,
וְזָכַר חוֹבָתוֹ וְזָכַר הַפְּנָה,
וְכָנַס מִן-הַחֲטָא יְנוּס בֵּית הַיְשִׁיבָה.

בַּיְשִׁיבָה הִרְיָקָה דוּמְיָה קְדוּשָׁה,
וּבְלַע הַנֶּעֶר הַקָּדָשׁ רֵאשׁוּנָה,
כִּי שָׁם בְּמִקְצֵעַ יַחֲכוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה
חֲבֵרָיו שְׁרַעוּ לוֹ יוֹם בְּאוֹ הַנָּה –
גַּר דִּלְקָה, עֲמוּדוֹ וְסִפְרֵי תַלְמוּדוֹ;
וּכְחָס עַל-הַרְגָּעִים הַקְּלִים לְנוּעַ
יִמְהַר אֶל-רַעְיוֹ וְהַחֲלֵל לְמוּדוֹ,
וּבְעֲמָדוֹ – וְעַמֵּד כְּמִסְמֵר תְּקוּעַ,
יוֹם תָּמִים, חֲצִי לַיְלָה מִמְּקוֹמוֹ לֹא-יִמִּישׁ,
שָׁם יֵאָכֵל לְרַעְבוֹ אֶת-פִּתּוֹ הַשְּׂחָרָה –
וּמִי אֶתָּה שְׁמִיר, מִי-אֶתָּה חֲלָמִישׁ,
לִפְנֵי נֶעֶר עֲבָרֵי הָעוֹסֵק בַּתוֹרָה?

“הוֹ, הוֹ, אָמֵר רַבָּא, תָּנוּ רַבְּנָן!”
הַשְּׂחָרָה, הַגְּנָה וְרִיחַ הַשְּׂדָה
הַתְּעוּפָפוּ כְּעוֹף וַיִּמְחוּ כְּעֻנָּה:
הָאֶרֶץ וּמְלֵאָה נְשִׁפְתָּהּ, אֲבָדָה.
הָאֶרֶץ וּמְלֵאָה – פֹּה, פֹּה בְּמִקְצֵעַ,
וּשְׁמֵשׁוֹת כְּפִדָּה לְרֹב פֹּה תִזְרַחְנָה –
וּמְלֵא תַעְצוּמוֹת הַנֶּעֶר יְנוּעַ.

ויעניו כשתי גחלי אש תתלקחנה.

ויאדם הקדים, השמש יצאה,
הקצה הארץ השמחה ומאירה,
מצהלות צפרים הרוח נמלאה,
כל-חי יצהיל פנים, כל-פה אומר שירה.
גם-בני הישיבה כילדים רחוצים
העולים מרחצם אל-חיק אמותיהם,
כן זפים ומאירים יבאו חלוצים
בגמרות ארפות אל-שלחנותיהם;
וכלם כאחד תורתם יחלו, ו,
ינערו בחורים כגורי אריות,
יתחננו ירננו וכמו יתפללו
ויזמרו לאדני כל-קרב וכליות.
מחויץ על-משקופי חלוני הישיבה
הדרור תעיר קנה – בניה הרפים,
לתנות תהלת השמש הנדיבה,
את-צדקת פזרונה ביושביו מחשפים;
כי גם עין העולם להביט שמחה
בבקר הפקחה לישיבה פנימה
ולטאטא מתוכה את-צללי החשכה
במטאטא הנזהב – באורה הנעימה.
ומלא האור עין הישיבה הכנה,
ורפד בזהב את-שחור קירותיה;
ותשואות מבית הישיבה מלאה,
ורננת צפרים מחויץ תקיפה,
גם-אלון הנקן, עזובת החרש,
העומד עליה מימים קדמונים,
שפבר מלאו ימיו וייבש השרש

וַיִּמַּשׁ מִכְּבֹד מַעֲשׂוֹת פְּרֵי אֲלוֹנִים –
גַּם-הוּא כְּמוֹ הַתְּנַעַר וַיִּיטֵב קִרְחָתוֹ,
שָׁרְטָבָה בּוֹ-לִילָה, מִטַּל רַעֲנָנָה,
וַיֵּרָא הַצִּפּוֹרִים כְּרֹאוֹת בְּנֵי מִשְׁפַּחָתוֹ
הַבָּאִים לְבָרְכוֹ בַּבֶּקֶר בְּרַנְנָה.
וַיִּכְנַחַל עֲדָנִים יִשְׁטְפוּ הַחַיִּים,
יִצִּיפוּ הָאֲרָץ, הַיְקוּם וַאֲגָפּוּ –
יִשְׁבִּיעַ אֶת-עֵינָיו מִי בַעַל עֵינָיִם!
יִתְעַנֵּג מִי-אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאֶפְיוֹ!
אֶךְ אַחַד הַנַּעַר מִמְּקוֹמוֹ לֹא-יִמַּשׁ,
מֵאֲחֵרָיו וְהִלָּאָה הַחַיִּים, הָאוֹרָה –
וַמָּה אַתָּה שְׂמִיר, מָה אַתָּה חֲלָמִישׁ,
לְפָנַי נַעַר עֲבָרִי הַחֹשֶׁק בְּתוֹרָה!

כֹּה יַעֲמֵד הַנַּעַר יוֹם יוֹם עַל-מְקוֹמוֹ
מֵאֲזֹ אֹר הַבֶּקֶר עַד רֹאשׁ הָאֲשִׁמּוֹרָה,
כִּי חֲלֵק יַחֲלֵק לְיָדוֹת אֶת-יוֹמוֹ:
הָאֲחַת לְצָרְכוֹ, הַשְּׁלִישׁ לְתוֹרָה;
וּכְבוֹדָד נָזִיר רַעִים, אֲסִיר אֶל-פְּנֵתוֹ,
יַעֲמֵד הַנַּעַר לְכוּ-פְּנִים קְמוּט מִצַּח,
וַיִּצַר בְּגִמְרָא אֶת-מָלֵא כָל-נִשְׁמָתוֹ,
וַיִּצַר – וַיִּסְגֹר בְּעֵדוֹ לְנִצָּח.

“הו, הו אָמַר רַבָּא, הוּי אָמַר אַבְיִי!” –

הַפָּה בֵּית הַיּוֹצֵר לְנִשְׁמַת הָאֵמָה?
הַפָּה מְקוֹר דְּמִיָּה, הַנוֹטְעִים בְּהַ חַיִּי
עוֹלָמִים, הַשּׁוֹפְעִים בְּהַ אִשָּׁה וְחִמָּה?
הַפָּה אֲדִירָיָה – מְאוֹרוֹת עֲתִידִים,
הַיּוֹצֵרִים אֶת-רוּחָה עַל הָאֲבָנִים? –

פי מה הם הקולות ומה הלפידים
הנושאים הנפש עד לב השמים!
מי צפן הקסמים בגוילים הכלים,
מי נתן הפח לאמרות עבשות,
לקצב להבות מלקבות תללים
ולקתז ניצוצות מעינים עששות?
“הו, הו אמר רבא!” – התשמע, התחוש
את-כליון הנפש, החבה העזה?
הטרם יקרעו לברך הנחוש
כל-אמר איש חצב, כל-מלה דם מזנה?
האם לא תזרקך יד גדולה נאדרה
אל-גבה לא-נחקר, אל-מרתק לא-נודע?
האם לא יכנף ריחך בסערה
ולברך פדג שנאחז במצודה?
התגיד מה-שח הצפור הרפה,
מה-יהגה הגוזל המצפצף שם גלמוד
בפנה החשכה בקול תפלה זכה,
השפוכה עם-לבו בגוילי התלמוד?
מאז עלה שחר לא-יתלש לבו,
וברכיו בשלון נפיק לא-תדענה,
מקרא “אמר רבא”. השמש רד לבא,
הקולות ישלון, הנפשות תיגענה.
כל-שפה נבלת, כל-גרון נחרה,
הלשונות יבשו; ובכליון עינים
יחכו לשמש שיבא וקרא
למודי אדני לתפלת ערבים.
ובגה שיצקה השמש הבאה
על צפת הארון וכרובי מלמעלה
פיקר חסד אל, מלאתי רצון, הנאה,

תסתלק השכינה וכבוד אל נעלה;
ובשבת אור אחד השמש פקדת
גם-זוית הנער החשכה, הצרה,
ועלתה עליה בהרת יוקדת
באש אדמדמת רעדת בנהרה.
אז קול ענג אחד מלא עז ישמע –
הקול קול הנער לא-ידע חלושה.
כילד מתרפק, כבן מתגעגע
הוא שונה את-פרקו בנעימה, בקדושה
וכקו-אור המנפץ אל-רצי מי-שחי,
רך קולו יתפוצץ בין קולות נחשלים.
כחץ גרוץ דברו, גליונות יברחו,
דף ירדף דף, העמודים נאכלים.
"הו, תנו רבנו – מי ידע ידע
אם לא, כי אקריבה את-נפשי ומאדי
על מזבח התורה, אז מן המקצע
אתרום ומלאה הארץ כבודי?"
"הו, תנו רבנו – גם רבי עקיבא
עד שנת הארבעים ריק היה ובער,
ויקם וילך אל בית הישיבה
ויהי גם לעמו – ואני עודני נער".
"אדני, קח מה-תקח! את חלבי נדמי –
נשבפתי כך ובתורתך הקדושה,
אם אחשך ניד שפתי ולקולי יהיה דמי,
אם אמוש ממקומי, מקצעי אטושה,
אם-ידע לבכי מרגע ולעיני
שנת אתו – עד צמאי לדברך אשבורה:
השחר יעירני, חצות ליל תישנני,
עד אגמר הש"ס נחכמתי בתורה –

ורבנו – אמר רבא... " ומלא עז נעלה

קול צלול וזעזע האויר בסערה –

כמדמה לי, שם על-הארון מלמעלה

כשחוק צדיק תמים הופיעה נהרה –

השכינה תתענג על-הכל פי תינוק.

או אולי היא תלעג לקרבנותיה,

הקברים חיייהם במחשך, בצינוק,

המסרים בגבורה את-נפשים עליה?

ותשקע השמש ותרד במצולות,

ויצל הנגה מראשי הכרובים.

עוד יותר ימכו ישכו הקולות

כמשק הדבורים, פהמית הדבובים.

השמש המקנה בא, החריש ההגים

לתפלת המנחה. התפלה במרוצה

נגמרת. בחורי הישיבה נמוגים,

נשמטים לברח החוצה, החוצה.

החרשה, השדה – במקום שתצהלנה

גם עצמות דכאו, לא-ידעו עלומים;

אל מורד הגבעה – במקום שתגדלנה

בתולות אדמוניות ותפוחים אדמים.

מה-ירחב הלב ומה-תשאף הראה! –

הרוח כמסנו, רך, צלול ומצנון,

ובידו הרכה הוא מוחה הזעה

הדלוסה מקמטי המצח המענון.

בישיבה דומיה. ארבעת הפתלים

יעמדו כשקועים בדממה אפלה.

מכל תלמידיה רק-שני פרושים בלים

נשארו לשיח שיחה בטלה –

אז קול נער בודד בוקע ועולה,
מנהם פיונה מזוית הישיבה.
מה-יהמה, ישותחת לבבו החולה?
מה-תהגה, מה-תבך נגינתו המעציבה?
הזכר הוא עתה אם טובה, אהובה,
אב עני ורש – ויערג אליהם,
ונפשו, בצפור חרגת מכלובה,
נכספת, נמשכת לשבע פניהם –
כאשר יזכירו גם-הם ממרחקים
יום יום שם בנם בתפלתם הטהורה,
וכחפי משיח הם יושבים ומחכים,
שישוב אליהם, בכתר התורה? –
נפתולי לב-נער מי-ידע ידע?
אך-תמיד בעבר יראי אל על-הישיבה,
והטו את-אזנם ועמדו לשמע
את-קולו הנקב, זמרתו המדיבה,
יעמדו הנקנים, ישגיאו פעלו
ותפלה חרישית מלב יתפללו:
"אשרי הבן שבתורה עמלו,
ואשרי האבות כמהו גדלו".

“הו, הו, אמר רבא...” ואשר יצנחו
בקולי-קולותם החיים ושאונו
אזניך גם שמע מנהו לא-לקחו,
ובחרש וכאלם לא-תשמע לשונם –
“הו, הו, אמר רבא...” ולשונעת נפשך
מגרוך הנחר יום יום תשוע.
מתמת ראשית אונה, משד ראש פתך,
תעלים אזניך ותהי כלא שומע –

ותהי כלא-שומע, ותשתם תפלתה,
ותוסף לרצץ ראש כל-מאנויה,
לחנק בחשכה את-קטן תאנתה,
לעקר ולרמס את-אחרון פרחיה –
עד-נגעה נפשך בשנועה, נגעה,
ותישן לנצח יבשה ורעבה,
בצמא לא נשבר ובתאנה לא באה,
מבלי שנואהבה, מבלי שאהבה.
ושתה העינים שלראות נבראו,
שלראות יכלו הארץ ומלאה,
תדעכנה, תחשכנה ומאומה לא ראו,
ובלי חמד מאומה תכלינה בשאה;
ובחיים פבר בטלו פצלם תנוע,
ותתפש פשממית במסלות חדלו –
ולמה זה נוצרו לשוא, ומדוע
תאבדנה על חנם הנשמות האלו?

ויש אשר-שממה גם רוח הנער
בעמלה הקלקל וכמו התמרמרה;
ולעתות בחרף במשל קר נסער,
שמים כעשן, הארץ נעפרה;
וימי סגריר דלפים טעוני עננים
עיפים וקדרים נגררים נגררים –
השמש לו רגע קט תאיר הפנים!
או תרומת אור דלה השמש לו תרים!
ושממית ירוקה אי מנה תבא
לתקע מסכתה בקירות הפנה,
ומשנה אפלה בפנה, בלבבו,
ובכל חדרי נפשו רעדה וצנה –

אז ידע הנער כי נשכח הנהו,
כי נפשו שוממה, נשכחת, נעזבת;
ויחש כי חלש וילא פחהו,
ותשקע בנפשו כמעט הלהבת.
ונשמע קולהו כאלו הוא עולה
מנפש עיפה שלמות הולכת:
קול לב הוא המכה כעשב, לב חלה
המלא תחנונים ומררה נשפכת.
ויהי-לו תלמודו לקינת תמרורים.
ויבך, ויתעטר, ויחנן קולהו –
תביבים עליך, בן יקיר, יסורים?
הנדע האמלל כי-אמלל הנהו?

האמלל? – מדוע? מי יוכל הוכח,
כי-נוצר האדם למרחב ידים?
ולמה לא-יהי גם-הנער שומח
באמת פנתו די מעמד רגלים?
התורה הרחבה, התורה המאירה
מחשפים ומצרים מעולם בקושה,
מבטן החושך יד-אל העבירה
מאבות לבנים את-אורה ירשה.
במאורות, על-גגות – שם ישבו בנינו
גם הגו בגנבה, בסתר למדו,
ויעלו מארות ממאורות אלינו
וגאונים מגגות אלינו ירדו.
כי יפים לתורה חיי הצער,
גם-עמה ובניו בעני נשמרו –
ולמה זה ירע בעיני הנער
אם-אריך ומלאה בפניו סגרו?

שְׁנֵי סְדָרִים שְׁלֵמִים עָרוּכִים וְשְׁמוּרִים
עַל שְׁפָתַי הַנֶּעֶר – שְׁנֵי סְדָרִים תְּמִימִים!
וּבְקִנְיָהּ יִבִּיטוּ בּוֹ כָּל-הַבְּחוּרִים
וּבְלִבָּם יַחֲוּשׁוּ לוֹ יָמִים נְעִימִים;
שְׁנֵי סְדָרִים שְׁלֵמִים – מַה-נָּעִים גּוֹרְלוֹ!
וְאֵיךְ לֹא-יִשְׁיֹשׁוּ בְּנֵי מַעְיֹ, יִהְמִיו –
אִם כָּבֵר עֵינָיו רְאוֹת שְׁלוֹמֵת עֲמָלוֹ –
כִּי מִתְמַיֵּד וְעֵלְוֵי לוֹ קָרָא קָרָאוּ.
רַק-צִיץ זָהָב אֶחָד עַל מִצַּח פְּהִינִים,
עֲטָרַת פֶּזֶז אַחַת בְּרֵאשֵׁי הַשָּׂרִים,
לְמִשׁוֹרֵר, לְגִבּוֹר זֶר אֶחָד שֶׁל דְּפָנִים –
עַל רֹאשׁ נֶעְרָנוּ יִצְיָצוּ שְׁנֵי כְתָרִים?
גַּם-מִתְמַיֵּד גַּם-עֵלְוֵי, שְׁנֵי שְׁלֵבִים עֲלִיוֹנִים
בְּסֵלֶם הַתּוֹרָה הָרָם, הַגְּבֵהָ,
וּכְפֹשֶׁע בֵּינָם וּבֵין מַעֲלַת הַגְּאוּנִים.
הַרְבֵּים הַזּוֹכִים לְגִדְלָה כְּמוֹהָ?

וַיּוֹחַל הַנֶּעֶר – כִּי פָרְחֵי תוֹחֵלָת
גַּם-רוּחוֹ הַנִּכְאָה בִּסְתֵר רִפְדוֹ;
וַיִּרְאוּ לוֹ אַחֲרֵיתוֹ, שְׂכָר בְּתָרוֹת נִגְזָלָת,
וּלְכָבוֹ לֹא-הִבָּה פָּנָתוֹ יַחֲדוּ.
וּכְלִטָּשׁ עַל גִּלְגָּל מְלִטְשָׁתוֹ יִנּוּעַ,
וַיִּמְלֹט כִּידוּדִים מִפִּי בְרָזֶל עֲשׂוֹת,
כֹּה יִלְטֹשׁ אֶת-מַחוֹ גַּם-הוּא בְּמִקְצֵעַ
וּמִרְטוֹ בְּסִגְיוֹת הַתְּלִמוּד הַקְּשׁוֹת.
וּכְטוֹב לֵב הַנֶּעֶר בְּלִילוֹת הַחֲרָף,
כִּי-נִפְתַּל וַיּוֹכַל – לְסַגֵּנָא תְּמוּרָה
שְׁשֻׁחַטָּה אֶת-מַחוֹ וְתִבֵּא בּוֹ חֲרָב,
וְהִנֵּה בְּעֵינָיו כְּמוֹרֵיד עִיר בְּצוּרָה –

אז תצא התקנה וקלעה מקלעת
לראש גבורנו משפרת נצחוננו,
ותלם תלום נעים במנוחת הדעת,
יאחז בצפור בחבלי דמיונו.
אז יתלום יום שובו אל-עירו בשאתו
כתב סמיכה בפיס, ש"ס ופוסקים במעיו,
תהלתו בעיר, תדות הוריו בביתו,
הקנאה הגדולה בין חבריו ורעיו.
ישמו אשר-בסה כיום במשאון,
יפיע כפרק ממיר עד-ולזון,
והיה לברכה, לתהלה ולגאון –
ולגאון? האמנם? היקום החזון?
ובכן – “אמר רבא, הו, הו אמר רבא!”
ויכלל אשר-יתלם פן ידבק לבבו
בפנה הצרה, בגמרא הרחבה,
לאהב יסוריו, ענותו ורעבו,
וכן יפריץ קולו נאזר בגבורה –
אך מי-הוא המטיל הטפה המרה
לקרע לבנו בתוגה עצורה
הפרוכה וצפונה בזמירות הגמרא?
רק מי אשר-עבר על בית הישיבה
בדמי חצות הליל או בדממת השחר,
ובעד חלון מאיר אָזְנו הקשיבה
קול בודד ישורר, זמיר מתמיד מאחר,
השפך בלאט על-הרוח הלאט
מרירותו המתוקה, מתיקותו המרה –
רק הוא הבין יוכל-מה-דקר, מה-להט,
מה-מכאיב, מה-נוגה זה נגון הגמרא!

מה-ירעיל את-קולכם, מי ימסך נכאים,
אסירי הפנות, בזמרתכם הנוגה?
התבפו ימיכם הקבורים ובאים,
נשמתכם הרצועה, רוחכם המוגע?
העל שממות עולמכם בוא תבא קינתכם?
תערו את-נפשכם, כל-מרת רוחכם?
התאמרו לחיות בתמצית נשמתכם
המלים היבשות, הובישו לךכם?
התשועו לישועה, התקראו גאלכם,
אולי ישמע מרחם ויבא לחננכם?
ותהי עין ראה צופיה עמלכם,
ויהי לב יודע המבין אבדנכם?
אקה, אמללים! אין און קשבת!
בתפלה נדחת וכנפש נדחת
בקשכת הלילה ובדממת המנת,
מבלי שתשמע, אנחתכם אבדת.
יש און רק אחת הקרובה לשמע
המית בבור משכים, הי מתמיד מאחר,
הערה להקשיב תמרורי הנה,
הנשואים אליה על פנפי השחר –
הוא ראש הישיבה אדירה ומושללה,
שקריאת הגבר – קול מתמיד הראשון
מקימה מיצועה גויתו הפשלה
נצפצוף צפורו לא ינח-לו לישון.
ובשמעו קול מתמיד מעורר השחר
הוא אהב להקשיב רב קשב בדממה,
ושמע את-הד קול בתרותו, וזכר
שלשלת ארבה של חיי נשמה.

וְזָכַר – וְשָׁתִי טְפוֹת דְּמָעוֹת תַּרְדֵּנָה
וְנִתְלוּ בְּשַׁעַר כְּסֹף זְקֵנוֹ הַלְבוּ,
וְלֵאמֹר נֵר הַמַּתְמִיד הַפְּקֵה תַרְעֵדְנָה
כְּשָׁתִי אֲבִי אִישׁ מִמְּשָׁבְצוֹת זְהָבוֹ.
מֵה-יְהִמָּה לְבָבְךָ, הַשָּׁב? הַהִזְכִּירְךָ
כָּל-שָׁנוֹת עֲנוּתְךָ – זֶה מֵרְאֵה הַנְּעִיר?
יּוֹם צֵאתְךָ מִבֵּיתְךָ וּגְלוּתְךָ מֵעִירְךָ,
יְמֵי נֹדְךָ, בְּחֵרוּתְךָ – כָּל חַיֵּי הַצֶּעִיר?
גַּם-שְׁנֵי הַתְּמִדָּתְךָ בְּאֵהָבָה זָכַרְתָּ –
וּמָה אִפְּאֵה, זְקוֹן, כֹּה נִפְעֵם רוּחְךָ?
הֵן אֲמַנְּם עֲנִיתָ מְאֹד – אַךְ גְּבַרְתָּ!
וּבְדַרְכְךָ מִחֲשָׁפִים לְאוֹר אֵל נָתַךְ,
אוֹ אוֹלֵי יִרְאַךְ לְבָבְךָ בְּחִזּוֹן
כִּחְנוּ הָאֲדִיר הָאֲבִד וְכֹלָה
בְּנֹשֶׁב כְּבוֹד רוּחַ שְׂדֵפוֹן וְרִזּוֹן,
כִּיּוֹם סוּר צִלְנוֹ וְנִבֵּל כְּעֵלָה?
אוֹ לְבָבְךָ יִגְדֵךְ עֲתִידוֹת הַנְּעִיר,
וְתִרְאָה: שָׁה תּוֹעָה, תּוֹלַעַת עֲנֹרְתָּ;
שָׁה תּוֹעָה – אֲבָדְתָּ בִישִׁמוֹן וְסִעֵר,
תּוֹלַעַת אֲלֻמָּת – בְּאִפְּלֵ נִסְגָּרְתָּ?

בְּנִעוּרֵי שְׂמֵעֵתִי אֵלֶּה הַקּוֹלוֹת,
רְאִיתִי הָעוֹבְדִים הָאֲלֹמִים הַלְלוּ;
מִצְחוֹתֵם הַקְּמוּטִים, עֵינֵיהֶם הַגְּדוֹלוֹת
וּפְנֵיהֶם הַחֲנוּרִים – כְּמוֹ רַחֲמִים שְׂאֵלוּ.
כָּל-קָמֵט וּמְבֹט לִי דוֹמָם הַבִּיעַ
רְגִשׁוֹת נְחֻנְקוֹ, נִיצוּצוֹת שְׂכָבוּ;
כָּל-קָמֵט וּמְבֹט מוֹרְשֵׁי הַנִּיעַ,
וַיִּסְלַד לְכַבִּי וּקְרָבִי בְצָרְבוּ.

אך מדי אַזְכָּרָה אֶת-קוֹלָם, הֵה קוֹלָם
הַבּוֹכָה בְּלֵילוֹת כְּאַנְקַת חֲלָלִים,
יִשְׁנֶע לְכָבִי: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם!
הַפְּחוֹת הָאֵלֶּה עַל-מָה הִמָּה כָּלִים?

לֹא-גָרַם מְזֻלִי כִּי-אֶבֶד עִמְכֶם,
עֲמָלִים עֲנִיִּים – מִסַּפְכֶם נִפְרַדְתִּי.
נִטְשָׁתִי תוֹרָתִי, פִּשְׁעָתִי עַל-לֶחֶם,
וּבְדַרְכֵי אַחֲרַת לְבָדִי אֶבְדָּתִי.
הַעֲתִים הַשְׁתַּנּוּ, נִהְרַחַק מִגְּבוּלְכֶם
הַצְּבָתִי מִזְבָּחִי, נָתַתִּי אֶת-סִפִּי –
אֵךְ זִכַר עוֹדְנִי אֶת-פְּלִכֶם, אֶת-פְּלִכֶם,
תְּמוֹנַתְכֶם תִּלְוִנִי, לֹא-תִמּוּשׁ מִלְּבִי.
וְזָכוּרֵנִי מָה חֲזַק הַגֵּרָעִיו, מֵה-בְּרִיאָה
הַפְּרוּדָה הַטְּמוּנָה בְּתִלְקַתְכֶם הַזְּעוּמָה;
מֵה-רַבָּה הַבְּרָכָה אֵלֵינוּ הַבִּיאָה,
לוֹ קָרַן אֹר אַחַת יְחַמְתָּה בְּחַמָּה;
מֵה-רַבּוֹ הַצְּבָתִים בְּרַנָּה קִצְרָנוּ,
לוֹ נִשְׁבָּה בְּכֶם רוּחַ אַחַת נְדִיבָה,
וּפְנַתָּה אֶת-“דְּרָכָה שֶׁל-תוֹרָה” סוֹרְרָנוּ,
וְסָלְלָה נְתִיב חַיִּים עַד בֵּית הַיְשִׁיבָה;
וְזָכוּרֵנִי אַחֲרֵיתְכֶם מֵה-מוֹרָאָה נִגְאָלָה –
הֵה! צַר לִי מְאֹד, צַר לִי, עֲמִי חֲלָכָה! –
מֵה-צְחִיחָה הַחֲלָקָה וּמֵה-מְקַלְלָה,
אִם-פְּרוּדוֹת כְּאֵלֶּה תַעֲבֹשְׁנָה בְּתוֹכָה!